

Hans Achterhuis

3

De markt van
welzijn en geluk

Basisboeken Ambo

Cover Hans Achterhuis, De markt van welzijn en geluk, Basisboeken Ambo, 1979.

‘DIE VERREKTE ACHTERHUIS’

Richard de Brabander

De emoties liepen hoog op tijdens het Kamerdebat in juni 1982. Met pijn in het hart verdedigde minister Hans de Boer (CDA) van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de bezuinigingen op welzijn; hij betreurde deze, maar kon niet anders: ‘Als men denkt dat ik deze bezuinigingen niet ellendig vindt, dan vergist men zich. Maar ik moet voor volgend jaar 113 miljoen bezuinigen. Daarvan moet ik nog zestig miljoen zien te vinden’ (Bruinsma, 21 juni 1982). Tweede Kamerlid en woordvoerder welzijn namens het CDA, Dien Cornelissen verzochtte daarop uit de grond van haar hart: ‘Die verrekte Achterhuis’.

Daarmee doelde zij op de Nederlandse sociaal filosoof Hans Achterhuis. Die publiceerde in 1979 *De markt van welzijn en geluk. Een kritiek van de andragogie*. Achterhuis was docent aan het Instituut voor Wetenschap der Andragogie. Andragologie of ‘wetenschap van het welzijnswerk’ deed onderzoek naar het professionele handelen in de vorming van en hulpverlening aan volwassenen en de normatieve grondslag daarvan. (De Boois 2018). Het achterliggende doel was te onderzoeken hoe emancipatie en autonomie van volwassenen versterkt zouden kunnen worden. Deze wetenschap was voortgekomen uit de professionalisering van het welzijns- en

vormingswerk die na de Tweede Wereldoorlog in gang was gezet. In zijn boek zette Achterhuis een dikke streep door de emancipatoire doelstellingen van het welzijnswerk. Dat zou met zijn aanbod een vraag creëren en mensen juist afhankelijk en hulpeloos maken in plaats van mondig en autonoom. Het zou vanuit het aanbod de vraag van cliënten herdefiniëren en bepalen wat belangrijk is ‘als het moet tegen de wil van de cliënt in’ (Achterhuis 1979, p. 37). Maar zijn kritiek ging nog verder: welzijnswerk produceert onwelzijn, en dat is geen ongelukkige bijkomstigheid. Daarom volstond het volgens hem niet het welzijnswerk te hervormen of

welzijnswerkers nog meer te professionaliseren. Eerder zal er gedacht moeten worden aan ‘vermindering van het welzijnswerk’ (Achterhuis 1979, p. 12).

Een vrijbrief voor bezuinigingen?

Met *De markt van welzijn en geluk* leek Achterhuis een wetenschappelijk onderbouwde vrijbrief voor bezuinigingen in het welzijnswerk af te geven. Vandaar de verzuchting van het Tweede Kamerlid Cornelissen. In *Arbeid een eigenaardig medicijn* uit 1984 nam Achterhuis overigens fel afstand van de manier waarop bezuinigers ‘met voorliefde van losse citaten’ zijn kritiek op het welzijnswerk gebruikten als legitimatie om het snoeimes te hantieren (Achterhuis 1984, p. 16). Die ‘lukrake bezuinigers’ gingen naar zijn zeggen geheel voorbij aan zijn kritiek op de individualisering van maatschappelijke vraagstukken die hij in *De markt van welzijn en geluk* naar voren bracht.

Maar zijn kritiek ging nog verder: welzijnswerk produceert onwelzijn, en dat is geen ongelukkige bijkomstigheid

Datzelfde gold ook voor welzijnswerkers die hem wegzetten als boulevardfilosoof. Die zagen niet dat de manier waarop zij begeleiden en preventief werken groepen in een kwetsbare positie ‘ervan (...) weerhouden om in opstand te komen tegen een maatschappij die hen initiatiefloos en apathisch maakt’ (Achterhuis 1979, p. 53). Door de aandacht te leggen op de individuele noden en belemmeringen ging het welzijnswerk, aldus Achterhuis, voorbij aan

structurele oorzaken die te maken hebben met de samenleving als geheel. In plaats van groepen te emanciperen leidden ‘agogische interventies’ tot beheersing en normalisering.

Het opbouwwerk ging ervanuit dat de eigen waarden en opvattingen van burgers erkend moesten worden

Het punt dat Achterhuis wilde maken is dat het welzijnswerk niet progressief en maatschappijkritisch genoeg was. Die kritiek lijkt vandaag nog steeds relevant. Want als uitvoerder van beleid richt het sociaal werk zich op het bevorderen van zelfredzaamheid en eigen kracht, eigen regie, eigen verantwoordelijkheid en participatie, niet of nauwelijks op het tegengaan van onrecht en structurele oorzaken waardoor groepen worden gemarginaliseerd.

Tegendraadse werkingen

In zijn kritiek op het welzijnswerk stond Achterhuis overigens niet alleen. In *De markt van welzijn en geluk* verwees hij onder andere naar *Vorming van welzijnsbeleid* uit 1972 waarin de latere PvdA-coryfee Bram Peper tot de conclusie kwam dat de door het opbouwwerk beoogde democratisering en participatie in hun tegendeel zijn omgeslagen. Het opbouwwerk ging ervanuit dat de eigen waarden en opvattingen van burgers erkend moesten worden. Maar tegelijkertijd had het tot taak burgers te activeren om democratische waarden te omarmen. Peper wees op een paradox die we vandaag herkennen als ‘sturing op zelfsturing’ (De Brabander 2022).

In *De Nieuwe Vrijgestelden* kwam Herman Vuijsje tot soortgelijke kritiek. Het welzijnswerk had niet meer enkel de taak om sociale ongelijkheid tegen te gaan, maar moest werken aan bewustwording, emancipatie en democratisering: 'de bevolking moest gestimuleerd worden, mee te denken over en mee te doen aan de besluitvorming op allerlei gebieden die voor haar van belang waren' (Vuijsje 1977, p. 73). Maar als gevolg van de professionalisering gaf het welzijnswerk vanuit het aanbod dat het ontwikkelde vorm 'aan de belangen van hun cliënten' (Vuijsje 1977, p. 7).

Zo creëren sociale voorzieningen volgens hem een calculerende burger waarop het stelsel niet is berekend

Jacques van Doorn en Kees Schuyt brachten in *De stagnerende verzorgingsstaat* (1978) een vergelijkbare kritiek op welzijnswerk en de verzorgingsstaat naar voren. Ook zij stelden dat het welzijnswerk cliënten afhankelijk maakt, doordat 'het met een eigen begrippenkader van problemen een nieuwe sociale realiteit schept' (Van Doorn & Schuyt 1982, p. 33) waarvan burgers bewust moesten worden gemaakt. Daarbij wezen zij ook op de onbetaalbaarheid van de verzorgingsstaat. Vanuit een rechtssociologisch perspectief borduurde Schuyt in *Tegendraadse werkingen* (1995) daar later op voort. Daarin beschreef hij hoe sociale voorzieningen, die ontworpen zijn als uiting van collectieve solidariteit, onbedoeld gedragseffecten bij burgers oproepen die die solidariteit ondermijnen. Burgers gaan 'rekening houden met' wat een voorziening hen biedt, vervolgens

'rekenen zij erop' en ten slotte 'berekenen' zij wat hen de meeste voordelen biedt. Zo creëren sociale voorzieningen volgens hem een calculerende burger waarop het stelsel niet is berekend.

Perverse werking

De vraag is waarom de kritiek van Achterhuis zo hard aankwam en voor veel commotie zorgde. Waarom vervloekte het Tweede Kamerlid Achterhuis, maar niet Vuijsje, Peper of Van Doorn en Schuyt? In wat Marcel Spierts (2014) treffend het 'Achterhuisgevecht' noemt werd niet met 'Vuijsjes' op tafel geslagen en zien we geen 'Doorn' in het oog.

Een belangrijke reden is dat Achterhuis zijn aanval niet enkel richt op de positie van welzijnswerkers, de onbedoelde gevolgen en ondoelmatigheid van het beleid, en onbeheersbaarheid van de verzorgingsstaat.

Achterhuis radicaliseerde hun kritiek, met zijn apodictische stelling dat onwelzijn een onvermijdelijk en pervers effect is van het welzijnswerk; welzijnswerk is schadelijk en maakt mensen afhankelijk en machteloos

Peper en de anderen hadden niet zoveel moeite met de markt van welzijn, maar wezen erop dat dit haaks stond op de bedoeling van het welzijnswerk (Duyvendak 1999, p. 60). Achterhuis radicaliseerde hun kritiek, met zijn apodictische stelling dat onwelzijn een onvermijdelijk en pervers effect is van het welzijnswerk; welzijnswerk is schadelijk en maakt mensen afhankelijk en machteloos. Daar is geen ontsnappen aan. Schuyt bood daarentegen wel ruimte

om aan de tegendraadse werkingen te ontsnappen. Hij zag de calculerende burger als een onbedoeld, maar niet als een onvermijdelijk gevolg van het stelsel van sociale voorzieningen; die zou zich ook anders kunnen gedragen. Daar komt nog bij dat hij de nadruk legde op het handelen van de burger, terwijl Achterhuis het professioneel handelen op de korrel nam. En omdat volgens hem het welzijnswerk onwelzijn produceert, ging Achterhuis niet mee in het idee dat dit effect kan worden tegengegaan door het welzijnswerk te hervormen en te professionaliseren. Sterker nog, dat zou de perverse werking alleen maar versterken.

Kentheoretische kant van de zaak

Bij Achterhuis' kritiek op het professionele handelen moeten we goed voor ogen houden dat het hem niet ging om de verkeerde intenties of het gebrek aan kennis en vaardigheden van welzijnswerkers. Hij wilde 'de kentheoretische kant van de zaak' belichten, dat wil zeggen wijzen op 'het punt dat de menselijke werkelijkheid (althans gedeeltelijk) door onze definities en activiteiten wordt geschapen' (Achterhuis 1979, p. 177). Deze kentheoretische insteek blijft in de receptie van *De markt en welzijn en geluk* overwegend onderbelicht, waardoor zijn kritiek op het welzijnswerk makkelijk platgeslagen kan worden. Wat houdt deze kentheoretische of, wellicht beter, discours-theoretische kant van de zaak nu in? Wat houdt het in dat definities en handelingen de menselijke werkelijkheid scheppen?

De professionalisering van het beroep creëert volgens Achterhuis – en ook volgens

Van Doorn en Schuyt – een professioneel bolwerk en een vaktaal die een afstand schept tussen welzijnswerkers en cliënten. Op grond van een theoretisch kader en alle vaktermen en redeneringen die daarbij horen herdefiniëren zij problemen van cliënten en bepalen zij wat het 'echte' probleem is en waar 'we' aan gaan werken. Het ging Achterhuis vooral om dit mechanisme van herdefiniëren, dat hij overigens ook werkzaam zag in het werk van de psycholoog en psychiater. Zijn kritiek beperkt zich dus niet alleen tot de andragogie en het welzijnswerk. Om zijn punt te verduidelijken contrasteert hij de herdefinitie van de welzijnswerker met een arts die constateert dat de patiënt roodvonk heeft. Natuurlijk kan de arts zich vergissen en de roodvonk voor mazelen aanzien. Maar daarmee verandert de roodvonk niet. De arts heeft een verkeerde diagnose gesteld. In het geval van gedragsproblemen ligt dat volgens Achterhuis anders. Het begint er al mee dat welzijnswerkers, psychologen of psychiaters bepaald gedrag van iemand als probleemgedrag bestempelen. Vervolgens diagnosticeren zij dat probleemgedrag bijvoorbeeld als schizofrenie. 'Op deze manier wordt een ziekte (of probleem) die (dat) er eerst niet was letterlijk gecreëerd' (Achterhuis 1979, p.178).

Het begint er al mee dat welzijnswerkers, psychologen of psychiaters bepaald gedrag van iemand als probleemgedrag bestempelen

Achterhuis ging hiermee geheel in tegen het gangbare idee dat problemen herleid kunnen worden tot een ziekte die enkel ontdekt hoeft te worden. Als voorbeeld

Foto: Sipan Hamed, Unsplash.

verwijst hij naar een handleiding over psychiatrische begeleiding onder schoolkinderen in New York, waarin tal van gedragingen worden opgesomd die wijzen op 'dieperliggende stoornissen'; te lage, te hoge of onregelmatige prestaties kunnen wijzen op studieproblemen, nagelbijten op een angststoornis, bedplassen op faalangst. Een toenmalige criticus merkte trefzeker op dat er blijkbaar geen kindergedrag bestaat dat niet door een psychiater als een stoornis kan worden gediagnostiseerd (Achterhuis 1979, p. 45).

DSM-ificatie

Deze kentheoretische kritiek op diagnostiek is uiterst actueel in het debat over de

DSM-ificatie in de psychiatrie. Dat debat maakt hopelijk duidelijker wat Achterhuis bedoelde. In plaats van als labels worden categorieën uit de DSM (de diagnosebijbel in de psychiatrie) gezien als psychische entiteiten of oorzaken van symptomen. Een uitspraak als 'Ik heb ADHD' suggereert dat ADHD net als een hersentumor in de hersenen zit, terwijl 'de psychiatrische wetenschap niet in staat is geweest achter psychische klachten een psychische entiteit vast te stellen (Verhaeghe 2020; Dehue 2008; 2017). Waar de tumor door een diagnose niet verandert, veranderen psychische entiteiten voortdurend met de nieuwe definities. Zo merkt wetenschapsfilosoof en -historica Trudy Dehue op dat

definities van ADHD, autisme en depressie op zo'n manier veranderen dat steeds meer symptomen en gedrag erop kunnen duiden dat er sprake is van een van deze stoornissen. Volgens een Brits hersenonderzoek, dat zij aanhaalt, verbergen mensen, en met name vrouwen, hun autisme achter sociale vaardigheden. De onderzoekers claimen vervolgens dat zij met een scanner binnen vijftien minuten kunnen aantonen of iemand 'aan verborgen autisme lijdt'. Zij zien 'verborgen autisme' als een dieperliggende psychische entiteit, terwijl zij de definitie van autisme veranderen door er een stoornis van te maken die ook in een verborgen vorm kan voorkomen. De definities worden steeds meer opgerekt, waardoor steeds meer gedragingen als een symptoom van stoornissen als ADHD of autisme kunnen worden gezien. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het aantal mensen met een gedragsstoornis én het aantal behandelingen sterk toenemen.

Het kentheoretische uitgangspunt dat er een objectieve vaststaande werkelijkheid is, werkt door in de praktijk van het welzijnswerk, aldus Achterhuis. De diagnoses zijn leidend, niet wat cliënten ervaren en zeggen. Zo tekent Achterhuis (1979, p. 182-183) uit *Agogische methoden* van ene Koffeman op dat de welzijnswerker de diagnose weegt en op basis daarvan bepaalt welke methode en interventiestrategieën hij inzet. De cliënt heeft daarover niets te zeggen.

Normatieve kant van de zaak

Behalve op de kentheoretische kant wees Achterhuis ook op de normatieve kant van de zaak. Hij stelde dat welzijnswerkers

Affiche 'Stop Gemeentelijk wanbeleid in de Dapperbuurt', 1976. Nederlandse Affiches, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.

maatschappelijke waarden en normen hanteren wanneer zij vaststellen dat er sprake is van probleemgedrag (Achterhuis 1979, p. 52). Ook dit punt van kritiek vinden we terug in het debat over de DSM-ificatie. Ondanks de verwetenschappelijking van de psychologie en psychiatrie worden, zo stelt Damiaan Denys, stoornissen meer dan ooit in de geschiedenis van de psychiatrie gedefinieerd door de samenleving (Denys 2020, p. 99; cf. Verhaeghe 2020). De klinische blik is allesbehalve gezuiverd van maatschappelijke opvattingen over wat wel of niet normaal is. Zijn criteria niet waarde-vrij en vertegenwoordigen zij de heersende normatieve verwachtingen, dan moeten we ons de vraag stellen wat

normaal is en wat niet. Maar zodra afwijkingen van de norm worden verklaard als gevolg van een stoornis die als een psychische entiteit wordt gezien, dan is voor deze vraag nog nauwelijks ruimte. De afwijking wordt namelijk medisch geobjectiveerd, niet als iets dat wordt bepaald door maatschappelijke normen.

De klinische blik is allesbehalve gezuiverd van maatschappelijk opvattingen over wat wel of niet normaal is

Hetzelfde zien we vandaag in het sociale domein waar ‘zelfredzaamheid’, ‘eigen verantwoordelijkheid’, ‘participatie’, ‘eigen regie’ gelden als een neutrale standaard waaraan goed burgerschap, goed bestuur of goed sociaal werk kan worden afgemeten (Van der Zwaard 2021). In plaats van deze waarden te zien als normatieve opvattingen over een menswaardig bestaan, functioneren zij als een natuurlijk gegeven dat de mens kenmerkt. En daarmee worden zij buiten de ethisch-politieke discussie geplaatst.

Selectief constructivisme?

Met hun vaktermen en begrippenkaders creëren welzijnswerkers, psychologen en psychiaters een werkelijkheid die zij slechts lijken te beschrijven. Een van de weinigen die wel wijst op de kentheoretische insteek van Achterhuis’ kritiek van de andragogie is Jan Willem Duyvendak. In *De planning van ontplooiing* kritiseert hij, in navolging van Andries Gouws’ analyse van *De markt van welzijn en geluk*, Achterhuis’ constructivisme als selectief. Zijn kritiek komt erop neer dat Achterhuis tegenover de ‘gemaakte

werkelijkheid’ van welzijnswerkers – in de zin van ‘geconstrueerd’ en ‘niet echt’ – de ‘Ware Verhalen van autonome individuen (d.w.z. cliënten, rdb)’ zet (Duyvendak 1999, p. 62).

Tegen de achtergrond van de discourtstheorie van de Franse filosoof Michel Foucault, waarop Achterhuis zijn analyse baseert, zou dat inderdaad inconsistent zijn. Voor Foucault is een discours een dynamisch geheel van regels, praktijken en uitspraken dat onze verhouding tot onszelf, anderen en de werkelijkheid reguleert. Elk discours heeft eigen manieren van spreken en denken ontwikkeld die bepalen wat als normaal of zinvol wordt gezien en wat niet. Daarbij maakt hij duidelijk dat wat we als objectieve kennis beschouwen, altijd door een discours is gevormd. Een discours is dus meer dan een theorie, het is een praktijk die een bepaald spreken als zinvol mogelijk maakt en andere manieren daarvan uitsluit. Denk aan het discours over zelfredzaamheid. Natuurlijk zal er discussie zijn over de vraag hoe zelfredzaamheid het beste kan worden bevorderd, maar dat we zelfredzaam willen zijn spreekt nagenoeg vanzelf: wie wil er nou niet zelfredzaam zijn? Juist omdat zelfredzaamheid als waarde nagenoeg vanzelf spreekt reguleert zij de dagelijkse praktijk en de manier waarop we ons spontaan tot onszelf, anderen en de werkelijkheid (leren) verhouden (De Brabander 2022).

In de jaren 70 stond het welzijnswerk niet in het teken van zelfredzaamheid, maar van zelfontplooiing, emancipatie en bewustwording van ons ‘Ware Ik’, van onze werkelijke behoeften en verlangens die door de

samenleving zouden worden onderdrukt. Dit proces van emancipatie en bewustwording vooronderstelt een tekort, dat wil zeggen: een vals bewustzijn waardoor we niet beseffen dat onze ware verlangens worden onderdrukt. Voor onze emancipatie en bewustwording zijn we daarom afhankelijk van ‘verlichte’ andragogen, vormings- en welzijnswerkers die wel de mechanismen van onderdrukking doorzien en weten wat ons ‘Ware Ik’ is. En aangezien we een vals bewustzijn hebben, kunnen we niet voor onszelf spreken en evenmin op onze inzichten en zelfkennis vertrouwen. Hoe we spontaan over onze ervaringen spreken moet op voorhand worden gewantrouwd. De taak van het welzijnswerk is nu juist dat we anders naar onszelf gaan kijken en anders gaan denken over wie we zijn, om zo ons ‘Ware Ik’ te ontdekken.

Waar macht is, is verzet

Achterhuis keert volgens Duyvendak het zoutvaatje enkel om: de cliënten zijn autonoom en hebben ware kennis, terwijl de andragogen en welzijnswerkers hen afhankelijk en onmondig maken en hen met hun interventies van zichzelf vervreemden. Maar beweert Achterhuis met hoofdletters dat tegenover de constructies van de andragogen ‘de Ware Verhalen van autonome individuen’ staan?

Er is geen macht zonder tegenmacht. Waar macht is, is verzet, en omgekeerd; zij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden

Om zijn argument kracht bij te zetten citeert Duyvendak Achterhuis: ‘Deze door

wetenschap beheerste groepen – gekken, vrouwen, zieken, gevangenen – kunnen met hun ervaringen, gevoelens en kennis het verzet tegen de wetenschappelijke waarheden en werkelijkheden gestalte geven’ (Achterhuis 1979, p. 218). De onaangepasten zijn gezond, zij die zich aanpassen vervreemd, zoals ook ik begin jaren 80 als student op de sociale academie verkondigde. Maar waar het in deze passage om draait, is verzet. Wij worden weliswaar gevormd door het discours op basis waarvan we worden aangesproken op onze valse behoeften, of, in de huidige tijd op onze zelfredzaamheid, maar dat betekent niet dat we daar willoos en gedachteloos door worden bepaald. Een discours is in de eerste plaats niet waar of onwaar, maar dominant. Een discours oefent macht uit. En macht is, aldus Foucault, een machtsverhouding. Er is geen macht zonder tegenmacht. Waar macht is, is verzet, en omgekeerd; zij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Dat brengt mij op een andere lezing van Achterhuis’ passage. Ik denk dat de ervaringen, gevoelens en kennis die het verzet vormgeven niet moeten worden opgevat als ‘Ware Verhalen’, maar als manifestaties van een tegenmacht, als constructies die zich verzetten tegen de wetenschappelijke constructies die de verhouding tot onszelf, anderen en de werkelijkheid reguleren. Achterhuis beweert in het directe vervolg op de geciteerde passage dat het hem ‘onjuist’ lijkt om de nieuwe kennisvormen en waarheidsvormen die in dit verzet ontstaan wetenschap te noemen (Achterhuis 1979, p. 218). En dat verzet tegen de wetenschappelijke waarheden richt zich vooral tegen

de manier waarop ‘maatschappelijke vraagstukken tot individuele problemen worden teruggebracht’ (Achterhuis 1979, p. 217). In deze lezing duidt autonomie niet zozeer op het individu dat zichzelf geheel bepaalt en zijn ‘Ware Ik’ laat spreken als wel op de mogelijkheid van verzet.

We doen het ook nooit goed

Dertig jaar na het verschijnen herleest Duyvendak *De markt van welzijn en geluk* en betoogt hij dat de stelling dat welzijn onwelzijn produceert verlammend werkt (Duyvendak 2009, p. 12-16). Niet alleen kunnen welzijnswerkers het nooit goed doen, ze kunnen ook het goede niet doen. Mensen die het goede willen doen zijn volgens hem in de ogen van Achterhuis tamelijk gevaarlijk.

We doen het nooit goed, en dat is misschien maar goed ook

Ik zal niet verhelten dat het werk van Foucault en Achterhuis mij heeft geïnspireerd tot kritische discoursanalyses van zelfredzaamheid en empowerment (De Brabander 2022). Het doel en belang van deze analyses is om begrippen die de praktijk vormgeven fundamenteel te bevragen om zo te voorkomen dat zij vanzelf gaan spreken en zelfgenoegzaam het eigen gelijk als het goede vooropstellen. We doen het nooit goed, en dat is misschien maar goed ook. Het punt is niet zozeer dat welzijnswerkers er een potje van maken of dat instituties als jeugdzorg niet in staat zijn hun organisatie op orde te krijgen. Nee, we doen het nooit goed, omdat de vraag wat goed of het goede is, onderwerp van

discussie is in de media, op de hogescholen en universiteiten, in de politiek, op straat, tijdens demonstraties en op de werkvloer.

Steeds wanneer we definiëren wat het goede is, trekken we een grens en creëren we een tegenstelling tussen wat wenselijk is en wat niet, wat normaal is en wat niet. Voor de legitimatie van die grens kunnen we ons niet beroepen op het goede, aangezien dat zelf de uitkomst is van die brede maatschappelijke discussie. Mensen zijn niet gevaarlijk, omdat ze het goede willen doen. Ze worden, zo meen ik, in de ogen van Achterhuis gevaarlijk wanneer ze het goede voorstellen als een noodzakelijke, neutrale en wenselijke grond die onafhankelijk van zijn definitie bestaat. Op die manier wordt het goede als neutraal gegeven en iedere discussie daarover kortgesloten. Niet het beroep op bijvoorbeeld zelfredzaamheid of eigen kracht is ‘gevaarlijk’, maar het ritueel en gedachteloos aanspreken van cliënten op hun zelfredzaamheid. Als het sociaal werk een ethische-politieke kwaliteit heeft, dan ligt deze in het problematiseren van de vanzelfsprekendheid van dominante waarden.

Voor het problematiseren zouden sociaal werkers het moment kunnen aangrijpen waarop dominante waarden die het goede vertegenwoordigen verstrikt raken in paradoxen, op hun grenzen stuiten en niet langer vanzelf spreken. Dat moment doet zich niet alleen voor op het niveau van grote maatschappelijke debatten, maar op het moment wanneer een cliënt met een beroep op eigen regie riposteert: ‘Wie ben jij om mij te zeggen wat ik moet doen. Dat bepaal ik zelf wel’.